

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE TÜRK MODERNLEŞME SÜRECİNDE BÜROKRATİK ELİTLERİN ROLÜ

İsmail MARDİNLİ*

Öz

Osmanlı-Türk bürokratik devlet geleneğinin ürünü olan bürokratik elitler, Türk modernleşme sürecinde önemli bir konuma sahiptir. Özellikle Tanzimat dönemiyle birlikte bürokratik elitlerin modernleşme konusundaki rolleri ön plana çıkmıştır. Devletin çöküşünün ancak batılılaşma ile önlenebileceğini düşünen bürokratik elitler, devleti ve toplumu modernleştirme görevini üstlenmişlerdir. Cumhuriyet döneminde ise Osmanlı'dan farklı olarak modernleşmenin özüne inen bir anlayış hâkim olmuştur. Ancak modernleşmenin aktörü yine bürokratik elitler olmuştur. Dolayısıyla Türk modernleşme süreci iç dinamiklerin yetersizliği ve halktan gelen bir talep olmadığı için her zaman elit bir grubun öncülüğünde gerçekleşmiştir. Ancak reformlar tepeden inme bir anlayışla yapıldığından toplumsal bir tabana dayanmamış ve sınırlı kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Türk modernleşmesi, Bürokratik elitler, Tanzimat ve Cumhuriyet dönemi.

THE ROLE OF BUREAUCRATIC ELITES IN TURKISH MODERNIZATION PROCESS FROM TO TANZİMAT TO PRESENT

Abstract

The bureaucratic elites, the product of the Ottoman-Turkish bureaucratic state tradition, have an important position in the Turkish modernization process. Especially with the Tanzimat period, the roles of bureaucratic elites on modernization became prominent. The bureaucratic elites, who think that the collapse of the state can only be prevented by westernization, have undertaken the task of modernizing the state and society. In the Republican period, unlike the Ottoman Empire, an understanding that went down to the essence of modernization was dominant. However, the actor of modernization was again bureaucratic elites. Therefore, the Turkish modernization process has always been under the leadership of an elite group, since there is insufficient internal dynamics and no demand from the public. However, since reforms were carried out with a top-down approach, they were not based on a social base and were limited.

Keywords: Modernization, Turkish modernization, Bureaucratic elites, Tanzimat and Republican era

GİRİŞ

Türk devlet geleneğinde bürokratik elitler önemli bir konuma sahiptir. Bürokratik elitler, devlet-toplum ilişkilerinde elit bir düşünce tarzına sahip olan ve genel olarak topluma yön veren sınıfı oluşturmaktadır.

*Doktora Öğrencisi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ismailmardinli63@gmail.com

Osmanlı devlet geleneğinde önemli bir yere sahip olan bürokratik elitler, ortaya çıktıkları ilk dönemlerde padişaha bağlı kullar olarak hizmet verirken, Tanzimat dönemiyle birlikte bu statülerinden çıkarak devlete hizmet eden görevliler statüsüne dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte bürokratik elitler devletin çöküşüne çözüm bulmak için kendilerine yeni bir görev yüklemişlerdir. Bu görev, hem devleti hem de toplumu modernleştirmektir. Ancak bu talep toplumun kendisinden gelmediği için bürokratik elitler devleti ve toplumu “halka rağmen halk için” anlayışıyla modernleştirme yoluna gitmişlerdir. Bürokratik elitlerin devletin çöküşünü önlemek için yaptıkları modernleşme çabaları çöküşü geciktirmiş olsa da bürokratik elitler ile halk arasında daha önceden var olan anlaşmazlık daha da arttırmıştır.

Cumhuriyet dönemi bürokratik elitleri ise Osmanlı dönemindeki modernleşme anlayışını ve halk ile elitler arasındaki anlaşmazlığı miras olarak devralmıştır. Bu dönemde de bürokratik elitler, devleti ve toplumu modernleştirecek tek güç olarak kendilerini görmüşlerdir. Ancak yapılan reformlar daha önce de olduğu gibi tepeden inme bir yaklaşımla yapılmıştır. Çok partili hayata geçilmesi ile birlikte bürokratik elitlere karşı ortaya çıkan halk tepkisi siyasi iktidarın değişmesine neden olmuş ve bürokratik elitlerin egemenliği azaltmıştır. 1960’da yapılan darbe sonrası hazırlanan 1961 Anayasası ile bürokratik elitlerin gücü tekrardan arttırılmıştır. 1970’li yıllar ile birlikte koalisyon hükümetlerinin ortaya çıkması bürokratik elitlerin modernleşmenin öncüleri olma egemenliklerini azaltmaya başlamıştır. 1980 sonrasında ise bürokratik elitler üst kurullar yoluyla varlıklarını devam ettirmeye çalışmışlardır

Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, Tanzimat’tan günümüze Türk modernleşmesinde bürokratik elitlerin nasıl bir role sahip olduğunu ortaya koymaktır.

1. Modernleşme Kavramı

Batı Avrupa’da ortaya çıkan modernlik kavramı tanrı yerine insanı merkeze alan ve gelenekselliğe karşı koyan bir yaklaşımdır. Modernliğin Batı dışındaki toplumlar tarafından gelişmenin ve kalkınmanın yolu olarak kabul edilmesi ise modernleşmeye tekabül etmektedir. Modernlik ve modernleşme kavramları aynı

köke dayanmalarına rağmen anlam bakımından farklılık içerirler. Modernliğin ilk olarak Batı Avrupa'da ortaya çıkması ve kapitalist üretim şeklinin Avrupa'nın karakteristik özelliği olması modernliği Batı'ya has kılan etken olmuştur (Giddens, 2004: 174).

Modernleşme, geleneksel anlayışa karşı olarak ortaya çıkan ve kökenleri Aydınlanma çağına kadar uzanan; ancak 19. yy'da daha da sistematik hale gelen bir olgudur. Modernleşme, rasyonel bürokrasi, endüstrileşme, eğitim ve toplum mühendisliği gibi argümanları kullanarak mevcut yapı üzerindeki eksiklikleri gidermeyi amaçlar (Aksakal, 2010: 246). Modernleşme, Aydınlanma düşüncesinden, Batı'daki sekülerleşme, sanayileşme, kentleşme ve demokratikleşme süreçlerinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu bağlamda modernleşmeyi bütün gelişmekte olan toplumların Batı'nın yaşamış olduğu gelişim sürecinden geçmeleri olarak ifade etmek mümkündür (Kongar, 2000: 227).

Modernleşme kavramı ile modernleşen toplumsal yapının ve toplumsal sürecin soyut nitelikleri ifade edilmektedir. Başka bir deyişle modernleşme, toplumsal bir değişimi ve kuramsal anlamda yer ve zaman boyutunda evrensel olan bir çeşit süreçler grubunu ifade etmektedir. Çünkü modernleşme, toplumsal hayatın siyaset, din, aile hayatı ve sanat gibi alanlardaki farklılaşmasını ifade eder (Tazegül, 2005: 19).

Kılıçbay, modernleşme sürecini iki boyutta ele almıştır. İlk olarak modernleşmenin yerelden gelen talep ve hareketler doğrultusunda, ondan etkilenerek ve onu etkileyerek bir bütünleşme sürecine girmesi sonucu kendiliğinden gerçekleştiğini ifade etmiştir. Diğer boyutta ise modernleşme sürecinin daha önceden belirlenen tepeden inme bir anlayışla gerçekleştiğini belirtmiştir. Dolayısıyla ilkinde modernleşmeye iten faktör iktisadi iken ikinci durumda siyaset itici faktör olmaktadır (Kılıçbay, 1999: 86).

Geleneksel yapıdan modern bir yapıya geçme sürecinde olan toplumlar genellikle büyük sorunlar yaşamışlardır. Dolayısıyla modernleşme, mutlak anlamda bütünleştirici ve ilerlemeci bir süreç olmamaktadır. Bu süreçte karşı koymalar ve çatışmalar yaşanabilir hatta modernliğe karşı bir tepkinin iyice belirginleştiği görülebilir (Ateş, 2004: 90).

Modernleşme, bilimsel, ekonomik ve siyasal devrimler olmak üzere farklı evrelere sahip olmakla birlikte temelinde insan odaklı bir ilerleme olan anlayıştır. Bu bağlamda siyasal modernleşme; katılımcı demokrasiyi, parlamentoyu ve siyasal partileri baz alırken, kültürel modernleşme; laikleşme ve uluslaşma sürecini, ekonomik modernleşme ise işbölümü ve uzmanlaşmayı baz almaktadır. Ancak Batılı olmayan geri kalmış ülkelerde modernleşme, sanayileşme olarak algılanmış ve sanayileşen ülkelerin aynı zamanda modernleştiği sanılmıştır (Tazegül, 2005: 22).

Modernleşme, merkez-çevre olarak iki kutuplu bir evreni kabul eder. Bu bağlamda “yeninin ve iyinin” temsilcisi olan merkezdir ve merkezden çevreyi modernleşirmesi beklenir. Bu durum genel olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin modernleşme süreçlerinde görülmektedir. Burada önemli olan nokta, merkezin modernleşirme sürecinde kullanacağı araçların neler olduğu ve merkezin bu konuda ne kadar geliştiğidir (Ateş, 2004: 66).

2. Bürokratik Elitler

Elit kavramı, merkez ve çevre ilişkisinde önemli bir konuma sahip olduğundan birçok teoriye konu olmuştur. Vilfredo Pareto, bu konudaki öncü isimlerden biridir. Pareto'ya göre toplum alt kesim (aşağı tabaka) ve üst kesim (seçkin tabaka) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Üst kesimde yer alan ve yönetici grupta olan kesimi yönetici seçkinler, diğer kesimi ise yönetici olmayan grup olarak tanımlamıştır. Ayrıca Pareto, seçkinler sınıfını kendi alanında en yüksek yeteneğe sahip olan bireylerin oluşturduğu sınıf olarak tanımlamaktadır. Pareto'ya göre seçkinler sınıfında yer alabilmek için üstün yeteneğe ihtiyaç vardır. Ancak bu koşulun yönetici seçkinler içerisinde yer alabilmek için yeterli olduğunu söylemek güçtür. Çünkü Pareto, yönetici ve yönetici olmayan sınıfı iki değişken üzerinden ayırmaktadır. Yönetici seçkindeki değişikliğin, güç dengesinin değişmesinden ve bu iki sınıf arasındaki denge yapısının değişmesinden doğduğunu ifade etmektedir (Pareto, 2005: 2-7).

Pareto'nun kuramında toplumun en başarılı insanları seçkinleri oluştururlar. En başarılı bilim adamları, bürokratlar ve siyasetçiler bu seçkinler sınıfının içinde yer alırlar. Çünkü her toplumun en başarılıları kendi aralarında bir yapılanma

oluştururlar. Ancak onların soyları aynı üstün niteliklere sahip olmayabilir. Aile ve soyun yanı sıra zeki, varlıklı ve yetenekli olmakta seçkinlik ölçütleri olarak kabul edilmektedir (Pareto, 2005: 7-9).

Mosca'ya göre tüm toplumlarda en az iki sosyal sınıf bulunmaktadır. Bunlar; yönetenler ve yönetilenler. Yönetenler sınıfı, her zaman az sayıda bireylerden oluşan azınlık bir gruptur ve çoğunluğa hükmeder. Yönetenler sınıfı organize oldukları için güçlüdür ve yönetim gibi birçok görevi ellerinde bulundururlar. Mosca'ya göre bürokrasinin içerisinde bir uzmanlaşma ve iş bölümü anlayışı egemendir. Bu bağlamda uzmanlığın ön planda olduğu işlevler yerine getirilirken toplumsal değişimlere karşı ortaya çıkan tavra göre bu elitler, üstlendikleri roller bağlamında bürokratik devlet veya modern devletin oluşmasında önem arz etmektedirler (Arslan, 2003: 118-124).

Osmanlı-Türk devlet geleneğindeki elit tanımlaması Batı'dakinden farklı olarak devlet eliyle oluşturulduğu için halktan kopuktur. Batı'da ortaya çıkan elit, kilise ile girilen mücadelenin bir ürünüdür. Başka bir deyişle bir başkaldırının ürünüdür. Oysa Türk eliti, geri kalmış olan toplumun modernleştirilmesi gerçeği ile yüzleşen bir yapıda ortaya çıkmıştır (Bozoklar, 2005: 22).

Geleneksel yapıdan modern bir yapıya geçişin çatışmalı sürecinde bürokratik elitler önemli rol oynamaktadır. Geleneksel toplum ile modern toplum arasında kurulan ilk temas neticesinde geleneksel toplum modernleşme yolunda ilk adımı atmış olmaktadır. Modernlik Batı dışı toplumlarda kendiliğinden ortaya çıkan bir süreç olmadığından bu konuda yol gösterici olan elitist bir grup ortaya çıkar ve Batı ile kendi toplumu arasında köprü görevi görür. Bu toplumlarda modernliğin zayıf bir geçmişe sahip olması Batı ile aralarındaki farkı kapatmak isteyen elitlerin devrimci eylemlerine meşruluk kazandırmıştır (Tazegül, 2005: 32).

Osmanlı-Türk devlet geleneğinin önemli argümanlarından biri olan bürokratik elitlerin kökeni "kul sistemine" dayanmaktadır. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde bürokratik elitler padişaha bağlı kullar olarak hizmet vermiştir. Tanzimat'la birlikte bürokratik elitlerin bu statüsü değişmiş ve devlete hizmet eden kamu görevlisi konumuna gelmişlerdir. Bu dönüşümle birlikte kendilerine yeni bir görev yükleyen bürokratik elitler, devletin çöküşünü önlemek için

modernleşmeyi savunmuşlardır. Ancak halktan böyle bir talep olmadığı için bürokratik elitler bunu halk için halka rağmen anlayışıyla yapmışlardır. Bu durum Osmanlı'nın yıkılışından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de aynı şekilde devam etmiştir. Bürokratik elitler yeni kurulan bu devletin modern kurumlarını oluşturmada ve yaşatmada tek güç olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Pustu, 2007: 199).

3. Türk Modernleşme Süreci ve Bürokratik Elitler

3.1. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Süreci ve Bürokratik Elitler

Bir taraftan Osmanlı Devleti'nin varlığını devam ettirebilmesi için yapmak durumunda olduğu kapsayıcı ve temel değişiklikler, diğer taraftan ise Batılı büyük devletlerin azınlıklara çeşitli hakların ve güvencelerin verilmesi yönündeki baskıları sonucu "Tanzimat Dönemi" 1839'da Mustafa Reşit Paşa'nın "Gülhane Hatt-ı Hümayunu" okumasıyla başlamıştır (Gözübüyük, 2010: 110). Tanzimat, Türk siyasi, iktisadi, idari ve sosyal yaşamında topyekûn bir değişim hareketini ifade etmektedir. Genel olarak bir tanımlama yapılırsa Tanzimat, başlangıcından itibaren ortaya çıkan düşünce hareketleri ile günümüze kadar gelen süreçte gerçekleşen olayların sonuçlarına bakıldığında, Türkiye'de meşruti bir yönetimin kurulmasına İslam ve Hıristiyan toplumlarının birbirlerine yaklaşmasına zemin hazırlayan bir kültür ve modernleşme hareketidir (Fidan, Şahin ve Çelik, 2011: 122).

Tanzimat döneminde modern devlet anlayışının, merkezi devlet olarak geliştiği görülmektedir. Merkezileşmenin temel özelliği ise bürokrasinin ortaya çıkmasıdır. Bürokrasi ile keyfilik ve bireysellik anlayışından uzaklaşıldı, memurların hak, görev ve yetkileri hukuki olarak belirlendi. Bürokrasiden emin olmak adına yetki ve sorumluluklar cezai hükümlerle sınırlandırılmıştır. Bürokrasinin iktidarı padişahattan alıp devleti yönetecek duruma gelmesinin yolu açılmıştır (Findley, 1996: 1-2).

Tanzimat hareketinin Türk modernleşme süreci açısından yeri oldukça önemlidir. Lewis, Tanzimat hareketini değerlendirirken bu durumu şu şekilde belirtmiştir. "19. ve 20. yy. da Türkiye ya modernleşme ya da yok olmak

durumundaydı; Dolayısıyla Tanzimatçılar da bütün başarısızlıklarına karşın daha sonradan yapılacak olan köklü modernleşme hareketinin zorunlu temelini kurdular” (Lewis, 1996: 78) diyerek Tanzimat’ın önemini ortaya koymuştur.

Tanzimat dönemindeki modernleşme hareketleri “tepeden inme” bir anlayışla gerçekleştirildiği için toplumsal bir tabana sahip değildi. Batılılaşma anlayışıyla gerçekleştirilen ilk reform hareketleri “elit” sınıf ile “sultan” işbirliği neticesinde olmuştur. Dolayısıyla Türk tarihinde Tanzimat olarak bilinen reform hareketi, elit sınıf ile yönetici sınıf bütünleşmesinin en iyi örneğini oluşturmaktadır (Fidan ve Diğ., 2011: 123).

Tanzimat ile birlikte bürokratik elitlerin güç kazanmasının yanında yeni bir elit sınıf ortaya çıkmıştır. Bu sınıfın almış olduğu eğitim onların ayırıcı özelliğini oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni sınıfla birlikte bürokrasi içerisinde geleneksel kanat ile modernleştirici kanat olmak üzere ikili bir yapı oluşmuştur. Geleneksel ve modern olmak üzere ikiye ayrılan Tanzimat bürokratlarının birleştiği nokta ise “topluma hâkim olmak” anlayışıdır. Tanzimat’tan itibaren bürokrasinin çabası hep bu yönde olmuştur. Dolayısıyla da Tanzimat’ın bürokratik elitleri kendilerine devleti ve toplumu modernleştirmek” görevini biçtiler. Bu sayede devletin çöküşünün de önleneceğini düşünmüşlerdir. Bunu yaparken ise her türlü aracı kullanmaktan kaçınmamışlardır (Durgun, 2003: 208).

Tanzimat’la birlikte devleti ve toplumu modernleştirme görevini üstlenen bürokratik elitler, kendilerini artık sadece padişaha bağlı kişiler olarak görmemişler, devlete sadık hizmet adamları olarak kabul ön plana çıkmaya çalışmışlardır. Ancak bu dönemde dahi bürokrasi halktan kopuk bir anlayışa sahip olmuştur. Bürokratik elitlerin modernleştirici kanadını oluşturanlar yaptıkları Batılı reformlarla devletin ve toplumun içerisinde bulunduğu sorunlara çözüm getirmeyi amaçlamışlardır. Geleneksel kanat ise, kendi amaçları doğrultusunda topluma hâkim olmayı hedeflemişlerdir. Ancak bu dönemde modernleştirici kanat daha etkin olmuştur ve birçok güçlüğe rağmen reformları uygulamaya koymuşlardır (Pustu, 2007: 202).

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen reformları talep eden kesim toplum olmamıştır. Reformları gerçekleştiren elitlere göre bir sorun vardı ve bu sorunun

çözümüne kavuşturulması gerekiyordu. Ancak bu sorun toplumun anlayabileceği ve çözeceği bir sorun değildi. Dolayısıyla halk bu dönemdeki sorunların tespitinde ve çözümünde yer almamıştır. Onlar gerçekleştirilen reformlara kulluk vazifeleri gereği boyun eğecekler ve elitlerin getirdiği çözümlere uyacaklardır (Durgun, 2005: 40). Bu konuda Tanzimat'ın önemli kuramcılarında olan Abdullah Cevdet şu noktaya dikkat çekmiştir: “Bürokratik elitler halka yol gösterecekti. Ancak halkın elitlerin göstereceği yola uygun davranabilmesi için eğitime ihtiyacı vardır” demiştir (Akt. Heper, 1974: 87). 1856 yılında Tanzimat'ı sağlamlaştırmak için yayımlanan “Islahat Fermanı” Reşid Paşa'nın himayesinde, Tanzimat'ın liderlerinden olan Ali Paşa ve Fuad Paşa ile birlikte kaleme alınmıştır. Batı da eğitim almış olan bu elitler merkezi yönetimi yeniden güçlendirmiş ve Bâb-ı Ali iktidarını başlatmışlardır (Kahriman, 2009: 49).

Bu elit kadro devlet dairelerini ve yönetim organlarını yeniden düzenleyerek merkezileşmeyi daha da arttırmışlardır. Batı'lı bürokratların eğitimleri için yeni bir okul sistemi kurmuşlar ve bu da modern anlamdaki eğitim kurumlarının temelini oluşturmuştur. Dolayısıyla bu gelişmeler ilerleyen zamanlarda medreselerin kapatılmasına ve din adamlarının etkinliklerinin azaltılmasının ilk adımları olmuştur. Ancak bu dönemde yapılan reformların yeterince vurgulanmadığı bir özelliği vardır. Bu özellik ise bürokratik elitlerce gerçekleştirilen reform hareketlerinin “kapalı devre içinde modernleşme” anlayışıyla gerçekleştirilmesidir. Başka bir deyişle yapılan reformlar askeri, idari ve kurumsal alanlarla sınırlı kalmış, toplumsal ve ekonomik alanlarda bir modernleşme gerçekleşmemiştir (Ertuğrul, 2008: 21).

Jön Türkler, 19. yy.ın ikinci yarısında Osmanlı'da Batı tarzı fikirlerin ve yönetim anlayışının gelişmesi için çalışan grubu ifade eder. Mustafa Fazıl Paşa tarafından padişah Abdülaziz'e yazılan mektup 1867'de Türkçeye çevrilerek Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Mektup, Osmanlı'ya meşruti yönetimin getirilmesini ve azınlıklara Avrupai tarzda hakların verilmesini içeren bir talep yazısıdır (Mardin, 2018: 96). Jön Türkler devletin kurtuluşunun ancak Batı tarzı yönetim şeklinde olacağını savunmuşlardır. Ancak Jön Türkler ne halktan ne de hiçbir devletten destek alamayınca bir süre Avrupa şehirlerinde

kalmışlardır. Ardından bazıları padişahı özür dileyerek devlet içerisinde görev almışlardır. I. Meşrutiyet ile canlanan Jön Türkler faaliyetleri neticesinde II. Abdülhamid tarafından kapatılmıştır. Jön Türklerin Batı'lı düşüncelerinin taklitten öteye geçmemesi, devleti ele geçirmek ve meşhur olmak gibi amaçları için azınlıklar ve Avrupa devletleriyle işbirliği yapmaları devleti çöküşten kurtarma amaçlarının aksine, devletin çöküşünü daha da hızlandırmıştır (Kahrıman, 2009: 34).

İttihat ve Terakki örgütü, padişah Abdülhamid'e karşı kurulmuş olan en güçlü politik yapılanmayı ifade etmektedir. Bu yapılanmanın amacı, 1876 Anayasası'nı tekrardan yürürlüğe koyarak devletin çöküşünü önlemektir. İttihat ve Terakki kendi içerisinde fikir ayrılığına düşmüş ve bu örgütün içinde Prens Sabahattin ve Ahmed Rıza'nın başında olduğu iki grup ortaya çıkmıştır. Ahmed Rıza'nın ekibi daha etkin olmuş ve grubun fikirlerinden etkilenen içerisinde Enver Paşa'nın da bulunduğu bir grup subay ayaklanarak Abdülhamid'in anayasayı tekrar ilan etmesini sağlamıştır. Böylelikle II. Meşrutiyet dönemi başlamıştır (Aslan ve Alkış, 2015: 22-23).

İttihat ve Terakki, adliye ve eğitim sistemlerini laikleştirecek reformlar yapmış ve Medeni Kanun'da değişiklikler yaparak kadınlara yeni haklar vermişlerdir. Meşihat Dairesi kurulmuş ve dini kurumlar, mali ve idari açıdan kontrol altında tutularak bunların yasama, eğitim ve adli konulardaki etkisinin azaltılması amaçlanmıştır (Berkes, 2012: 424). Devleti tamamıyla ele geçiren İttihat ve Terakki örgütü padişahın yetkilerinin sınırlandırarak padişahı sadece bir sembol haline getirmiştir. Böylelikle de bundan sonra Osmanlı yıkılana kadar devlet İttihat ve Terakki kadrolarınca yapılan olan reform çalışmalarına göre yönetilmiştir.

Genel olarak bakıldığında bürokrasinin Tanzimat'la başlayan modern yüzünü oluşturan bürokratik elitlere göre devletin çöküşünü önlemenin tek yolu batılılaşmaktır. Ancak bürokratik elitler modernleşmeyi "halk için halka rağmen" anlayışıyla yaptıklarından halktan kopuk bir durum ortaya çıkmıştır. Bu modernleşme anlayışıyla reformlarına devam eden bürokratik elitler için İttihat ve Terakki dönemi altın yıllar olmuştur. Dolayısıyla Osmanlı'nın son

döneminde güçlenen bu bürokratik elit kadrolar Cumhuriyet'e intikal eden bir miras olmuştur.

3.2. Cumhuriyet Dönemi

3.2.1. Tek Parti Dönemi

Cumhuriyet, birçok alanda olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin halka uzak ve merkeziyetçi olan bürokratik mirasını da devralmıştır (Şavkılı ve Aydın, 2013: 83). Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Osmanlı modernleşme anlayışının temelini oluşturan pragmatist, kurum aktarmacı ve geleneksel olan ile yan yana duran özellikleri terk edilip, modernliğin özüne inen bütüncül bir modernlik anlayışı hâkim olmuştur. Ancak modernleşmenin ana aktörü konusunda bu dönemde de bir değişiklik olmamıştır. Osmanlı döneminde olduğu gibi bu dönemde de modernleşmenin bürokratik elitlerce tepeden inme bir anlayışla topluma benimsetilebileceği düşünülmüştür. Bu durumun başlıca iki nedeni bulunmaktadır. İlki modernleşmenin kendiliğinden bir süreç olarak gelişmesine olanak sağlayacak iç dinamiklerin yetersiz olmasıdır. İkincisi ise, halkın aydınlanmış olmamasıdır. (Peker ve Diğ., 2014: 171).

Cumhuriyet döneminde laik ve akılcı kültürün yaratılması modernleşmenin ön koşulu olarak görülmüştür. Bunun için öncelikli olarak tuvalin temizlenmesi, başka bir deyişle dinin halk için bir bilgi ve referans kaynağı olmaktan çıkarılması gerekiyordu. Çünkü dönemin bürokratik elitleri modernleşmeye din-bilim çatışması çerçevesinde bakmış ve dinin yerini bilimin almasıyla modernleşmenin gerçekleşeceğini düşünmüşlerdir. Modern bilime hâkim olmaları ve bu bağlamda kendilerini toplumdan daha üst konumda görmeleri nedeniyle bu görevi yerine getirecek olanlar da bürokratik elitlerden başkası değildir. Kendilerine böyle bir görev yükleyen ve kendilerini modern Türkiye'nin kurucuları olarak konumlandıran elitlerin bu konumlarının siyasi dildeki karşılığı ise vesayet rejimi olmaktadır. Ancak bürokratik elitlere göre bu vesayet geçicidir. Toplum akılcı bir görüş açısı kazanana kadar onlar adına kararları elitler verecektir (Sögütlü, 2010: 54).

Bu noktada bürokratik elitler için temel mesele sürekli olarak dile getirdikleri topyekûn Batılılaşma söylemine karşın, Batı'nın siyasi rejimi ile uyuşmayan bu

vesayet rejiminin nasıl meşrulaştırılacağıdır. Bu konuda “hâkimiyeti milliye” kavramı meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, bu konuda “hâkimiyeti milliyeyi, halk aydınlatılıp siyasetin öznesi konumuna gelmeden egemenliği bizzat kullanması yerine, onun hakiki hissiyatının ve emellerinin ne olduğunu bilen bir grubun bu egemenliği ulus adına kullanması” olarak tanımlamıştır (Akt. Söğütlü, 2010: 55). Böylelikle elitlerin vesayetçi konumları için ihtiyaç duydukları meşruluk elde edilmiştir.

Otoriter bir modernleşme anlayışı için en etkili araç laiklik olmuştur. Çünkü bürokratik elitlere göre modernleşmenin sağlanabilmesi için kararlarını dine değil, akla dayandırarak alan bir nesil yetiştirilmesi gerekiyordu. Dolayısıyla laiklik, hukuki ve siyasi anlamından öte dinin toplumsal hayattan uzaklaştırılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Bunun asıl nedeni ise bürokratik elitlerin modernliğin sonuçlarını, modernliğin nedenleri olarak algılamalarıdır. Oysaki elitlerin hedeflediği modern düşünce anlayışı, sanayileşme, kapitalistleşme ve kentleşme gibi süreçler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak bürokratik elitler modernleşmeyi yasalar aracılığıyla tepeden inmece bir anlayışla yapabileceklerini düşünmüşlerdir. Başka bir deyişle, bu projede “araba, atın önüne bağlanmıştır” (Kadıoğlu, 1999: 16).

Bürokratik elitler modernleşme reformlarını gerçekleştirirken ciddi bir tehlike ile karşılaşmamak için konumlarını sağlamlaştırmışlardır. Bu nedenle İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla kendilerine rakip olabilecek oluşumlara izin vermemişlerdir. Halifelik kaldırılmış, tekke ve zaviyeler kapatılmış ve dini tarikatların varlığı yasaklanmıştır. Bunları yapmaktaki amaç, bürokratik elitlerin karşısına çıkabilecek geleneksel elitlerin oluşmasına engel olmaktır (Turan, 2003: 126-127).

Geleneksel grupların kendilerine rakip olarak ortaya çıkmalarını önleyen ve böylelikle tekilleşen modernleştirici bürokratik elitlerin tek parti döneminde iki temel görevi bulunmaktaydı. İlki Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamış olan reformları geliştirip devam ettirmek, ikincisi ise ekonomik kalkınmada kamu bürokrasisini öncü kılmaktır (Durgun, 2003: 209). Ancak bu dönemde de yapılan reformlar tepeden inmece bir yaklaşımla yapılmıştır. Bu konuda dönemin mebusu Recep Peker, “inkılapları yapmak için çok kere zor kullanmak

lazımdır” demiştir (Akt. Pustu, 2007: 207). Bürokratik elitler tarafından gerçekleştirilen reformlar kısa zamanda etkisini gösterecek yararlar sağlamayınca halk tarafından kabul görmemiştir. Ancak bürokratik elitler uyguladıkları reformları yeniden gözden geçirmek yerine, bunları zorla uygulama yoluna başvurmuşlardır. Çünkü onlara göre halk cahildi ve onların modernleşme sürecine katılmalarına fırsat verilmemeliydi (Turan, 2003: 133).

Bürokratik elitler, reformları yerleştirebilmek için halkla aralarındaki kopukluğu giderecek adımlar atmak zorunda kalmıştır. 1931 CHF kongresi bu bağlamda önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kongrede alınan kararlar sonucunda ekonomi, siyaset ve kültür alanında devletçi politikaların hızı arttırılmıştır. Okur-yazar olmayanlar ve yeni laik rejimi halka benimsetmek için halkevleri açılmıştır. Ülkedeki tüm kültürel faaliyetler halkevleri denetiminde yapılmaya başlanmıştır. Devlet okulları dışında din eğitiminin verilmesi yasaklanmıştır. Bürokratik elitlerin yapmış olduğu bu reformların temelinde halka karşı olan tasavvurları yer almaktadır (Söğütü, 2010: 59).

Tek parti döneminin bürokratik elitleri, kendilerini devletin ve toplumun modernleşmesi sürecinde en önemli aktör olarak görmelerinin yanı sıra kendi sınıfsal çıkarlarını da korumayı ihmal etmemişlerdir. Bu dönemde uygulanan devletçilik politikası ile birlikte bürokratik elitlerin siyasal ve ekonomik sistem üzerinde egemenlik kurmaları sağlanmıştır. Dolayısıyla Heper’in de belirttiği gibi kökenleri Tanzimat’a kadar uzanan modern bürokratik elitler tek parti döneminde altın yıllarını yaşamışlardır (Heper, 1974: 89)

3.2.2. 1946-1960 Arası Dönem

Türkiye’de tek parti döneminde yaşanan süreçle birlikte özellikle ülke dışında yaşanan gelişmeler Türkiye’yi siyasi rejim açısından bir karar almaya zorlamıştır. Çünkü yaşanan İkinci Dünya Savaşı neticesinde dünya iki bloğa ayrılmış ve Türkiye Batı bloğundan yana olmaya karar vermiştir. Ancak tek partili bir otoriter rejim ile Batı dünyası içinde yer almak imkânsızdı. Dolayısıyla Türkiye Batı’ya yakınlaşmak için rejimde yumuşama anlamına gelen çok partili hayat geçiş için adım atmıştır. Ancak çok partili hayata geçişin tek nedeni bu değildir. Ülke içinde yaşanan dar boğaz ve uzun yıllar devam

eden tek parti yönetimi CHP'yi halk nazarında güç duruma düşürmüştür. Dolayısıyla CHP yönetimi çok partili hayat geçişle partinin eski imajını kazanacağı düşünmüşlerdir (Söğütlü, 2010: 91).

Ancak bürokratik elitler kendileri için avantaj sağlayan vesayetçi sitemden çok partili hayata geçiş için çok da istekli değildiler. Ayrıca çok partili hayat için gerekli olan devlet iktidarını paylaşmak isteyecek güçlü bir orta sınıf da bulunmamaktaydı. Dolayısıyla çok partili hayata geçiş daha çok dış faktörlerin sonucunda olmuştur. Zaten CHP yönetimi DP'nin kısa süre içinde iktidara geleceğini düşünmemiştir. Çünkü DP'ye biçilen rol rejimin daha demokratik olmasını sağlaması ve halktan CHP iktidarına yönelik olarak gelecek olan tepkilere karşı emniyet vanası görevi görmesidir (Ahmad, 1995: 150)

Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte halk, tek parti dönemindeki bürokratik elitlere karşı olan tepkisini ortaya koymuş ve bu tepki 1950 yılında yapılan seçimle DP'yi iktidara taşımıştır. DP'nin iktidara gelmesiyle bürokratik elitler siyasi liderliği ekonomik elitlere kaptırmıştır. Başka bir deyişle yapılan seçimle sadece iktidar el değiştirmemiş, bürokratik elitlere de ağır bir darbe vurulmuştur (Turan, 2003: 135).

Bu dönemde bürokratik elitler demokrasinin yerleştirilmesinden ziyade, yapmış oldukları reformların korunmasının peşine düşmüşlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan yeni siyasal elite karşın, bürokratik elitler varlıklarını devam ettirmek için çabalamışlardır. Yaşadıkları en büyük korku ise, tek parti dönemindeki topluma ve devlete hâkim olma konumlarını kaybederek bir araç konumuna düşmek olmuştur (Durgun, 2003: 212).

DP iktidarı sonucunda tek parti döneminde var olan durum tersine dönmeye başlamıştır. Bürokratik elitlerin toplumu kendi isteklerine göre dönüştürme çabaları güç kaybetmiş ve artık bürokrasi toplumun isteklerine göre şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla 1950 seçimleri siyaset dışı bir dönüşüm hareketine karşı siyasal bir başkaldırı olmuştur. Ancak bürokratik elitler politikaların belirlenmesinde modern düşüncenin yerini toplumun taleplerinin almasını kabullenmemişlerdir. Çünkü bu durum bürokratik elitlerin toplumsal yol göstericilik rolünü zedeleyen bir gelişme olmuştur (Söğütlü, 2010: 60).

Genel olarak bakıldığında bürokratik seçkinler çok partili hayat geçilene kadar Türk siyasetini ve modernleşme sürecini yürüten kesim olmuştur. Ancak çok partili hayat geçilmesiyle bürokratik elitler güç kaybına uğramışlardır. Bu durum bürokratik elitlerin toplumun modernleştirilmesi çabalarından vazgeçtikleri anlamına gelmemektedir. Çünkü bürokratik elitlere göre toplum yeterli aydınlanma düzeyine ulaşmamış ve dolayısıyla kendi kararlarını verebilecek durumda değildir. Bu nedenle bürokratik elitler DP dönemindeki siyasi elitler karşısında ast rolünde kalmayı kabul etmemişlerdir. Bu dönemde uygulanan politikaları kaygıyla takip etmişlerdir (Heper, 2006: 124).

3.2.3. 1960-1980 Arası Dönem

1950'li yılların sonuna doğru ekonomik sorunların ortaya çıkması neticesinde patronaj ilişkilerin zayıflamasına neden olmuştur. Bu nedenle DP yönetimi ideolojik araçlara başvurmuş ve halkın desteğini öyle almaya çalışmıştır (Ahmad, 1995: 75). Ancak bürokratik elitler DP'nin uyguladığı bu iki yönetimde karşı çıkmıştır. İlkini uzun dönemli çıkarların kısa dönemli ve yerel çıkarlara feda edilmesinden dolayı, ikincisini ise laik devlet anlayışına karşı olanların ayaklanmalarına destek olacağı nedeniyle kabul etmemişlerdir. Bu gelişmeler sonucunda DP'nin kendi destekçilerine ekonomik kaynak dağıtması ve oy alabilmek için dini söylemlerde bulunması, bürokratik elitlerle yaşamış oldukları çatışmayı daha da alevlendirdi ve tüm bunlar askeri bir müdahalenin fitilini ateşlemiştir. Sonuç olarak 27 Mayıs 1960'da alt ve orta sınıf bir subay grubu tarafından darbe yapılarak DP iktidarına son verilmiştir. Darbenin Türk demokrasisini daha sağlıklı bir duruma taşımak amacıyla yapıldığı söylene de asıl amaç, bürokratik elitlerin 1950-1960 arasında ortaya çıkan orta sınıfın meydan okumalarına vermiş olduğu bir tepkidir (Karpaz, 2007: 205).

Yapılan darbe ile bürokratik elitlerin "devleti koruma görevi" bir kez daha gerçekleşmiş oldu. Darbe sonrası hazırlanan 1961 Anayasası ile bürokratik elitler tekrardan güç kazanmıştır. Anayasa ile TBMM millet egemenliğini kullanacak tek güç olmaktan çıkarılmış ve bazı özerk kuruluşlar kurulmuştur. Bu özerk kuruluşların en önemli özelliği ise kuruluşunda ve yönetiminde bürokratların yer almasıdır Yeni anayasa ile temsili kurumların yetkileri

sınırlandırılmış ve bunların yetkileri bürokrasi ile paylaştırılmıştır. Atanmışların seçilmişler karşısında güçlendirilmesi yoluna başvurulmuştur (Eryılmaz, 2011: 232).

Bürokratik elitlere göre demokratikleşmekten ve buna bağlı olarak da modernleşmekten vazgeçmek söz konusu olamazdı. Ayrıca siyasi elitlerin politika yapma konusunda tek başlarına yetkili olması da bürokratik elitlerce sakıncalı görülmüştür. Bunun için bürokratik elitlerce tek bir çözüm bulunmaktaydı. Bu çözüm, siyasi elitleri bürokratik elitlerin denetimi altında tutacak yarı-vesayet rejiminin oluşturulmasıdır. Bu bağlamda hazırlanan 1961 Anayasası bu rejimin oluşturulmasına imkân sağlamıştır (Söğütü, 2010: 62).

1971 dolaylı askeri müdahalesi ve ardından yaşanan gelişmeler bürokratik elitleri tekrardan ön plana çıkarmıştır. Bürokratik elitler kendilerini her zaman zinde kuvvet olarak görmüşler ve yapılan askeri reformları korumak için hep çabalamışlardır. Her zaman sığındıkları Kemalizm'e ek olarak devlet kapitalizmini de yeni bir görüş olarak benimsemeye başlamışlardır. 1973'ten itibaren başlayan koalisyon hükümetleri dönemiyle birlikte bürokratik elitler denetim altına alınmaya başlamıştır. Dolayısıyla 1973'ten sonraki yıllar bürokratik elitler için sonun başlangıcını oluşturmuştur. Bu dönemle birlikte bürokratik elitlerin siyasi etkinliği ve modernleşmenin öncüsü olma anlayışları güç kaybetmiştir (Durgun, 2003: 216).

Yoğun bir şekilde siyasal etki altında kalan ve siyasallaşan bürokratlar, cumhuriyetin ilk yıllarındaki modernleşmenin liderliği misyonunu devam ettirecek heyecanı kaybetmiş, yalnızca siyasilere bilgi veren çalışanlar konumuna gelmişlerdir. Başka bir deyişle bürokratların siyasal alandaki etkinliği ve kendilerini devlet muhafızları olarak kabul etme anlayışları kırılmış ve bu bürokrasinin en üst kademelerinden en alt kademelerine kadar hissedilmiştir (Kalağan, 2010: 99).

3.2.4. 1980 Sonrası Dönem

1980 askeri darbesi, Türkiye'de askeri bürokrasi tarafından yeni bir yapılanmanın oluşturulmasına neden olmuştur. Bu darbenin sadece siyasilere karşı yapılmadığı, siyasete alet olmuş olan idari bürokrasiye karşı da yapıldığı

belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün belirlediği yoldan sapmalar olduğu ve askeri idarenin bunu yeniden yoluna koymak için yönetimi ele aldığı belirtilmiştir (Belet, 2008: 98).

1982 Anayasası ile birlikte yürütme organı yasama organı karşısında güçlendirilmiş ve yine aynı şekilde siyasi iktidar bürokrasi karşısında güçlendirilmiştir. 1983 seçimleriyle iktidara tek başına Anavatan Partisi (ANAP) gelmiştir. Bu dönemde siyasi iktidarın bürokrasi üzerindeki gücü ve denetimi artmıştır. ANAP güçlü bir iktidar kurduğu için bürokrasiyi kendi idaresi doğrultusunda hizmet vermeye sevk etmiştir. Bürokrasinin gücünü kırarak düzenlemeler ve uygulamalar yapılmıştır. Bürokratik işlemler azaltılmış, özelleştirme faaliyetleri başlatılmış ve önemli kabul edilen bürokratik kurumların başlarına partinin ilkelerini benimsemiş bürokratlar getirilmiştir (Kalağan, 2010: 100).

1980'den itibaren piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte, üst kurullar oluşturulmaya başlanmıştır. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar olarak adlandırılan bu otoriteler, kamu yönetiminde yeni bir büyüme alanı oluşturmuştur. Bunlar, idari ve mali özerklikleri sebebiyle klasik bürokrasilerden farklı statüye sahip yeni bürokratik yapıları ifade etmektedirler (Eryılmaz, 2011: 265). Özellikle 1980 sonrası IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların etkisiyle oluşturulan üst kurullar, bürokratik elitlerin belirli düzeyde özerklik kazanmasını sağlamıştır. Kurulan bu üst kurullar sayesinde bürokratik elitler politikaların belirlenmesi ve uygulanması konusunda güç kazanmışlardır (Pustu, 2007: 211).

Bürokratik elitler Türkiye'de 1980 sonrası gelişim gösteren özel sektöre karşı kararsız ve küçümseyici bir tavır göstermiştir. Bürokratik elitlerin bu tavrı, başka bir deyişle devletçi kapitalizm anlayışları özel sektörün gelişmesine karşı dirençlerin oluşturulmasını da beraberinde getirmiştir (Turan, 2003: 139).

2000'li yıllara gelindiğinde ise AK Parti iktidarı dönemi başlamıştır. Ancak AK Parti iktidara geldiği ilk zamanlar ordu başta olmak üzere birçok bürokratik merkezin direnciyle karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle ilk yaptıkları iş bürokrasiyi ele geçirmek ve merkezi bürokrasinin gücünü azaltmak olmuştur.

Bürokratik kurumlara kendi görüşlerini benimseyen bürokratlar getirilmiştir (Öztürk, 2017: 349).

AK Parti demokratik seçimle iktidara gelmiş olsa da partinin önemli isimlerin geçmişteki laiklik karşıtı tutumlarından dolayı ordu, ilk zamanlar bu durumu hep kaygıyla izlemiştir. Bu bağlamda 2005'te AK Parti tarafından AB üyelik müzakerelerine yeniden başlanması önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu görüşmeler ülkede sivil siyasetin elini güçlendirmiş ve ordunun etkisini azaltmaya başlamıştır (Cansever ve Kiriş, 207: 375-377). AB'nin ordunun siyaset üzerindeki etkisinin azaltılması, sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi, insan haklarının geliştirilmesi ve parti kapatma olaylarının zorlaştırılması gibi istekleri AK Parti'nin kuruluşundaki temel hedeflerle uyumuştur. Bu da AB'nin gittikçe AK Parti'nin ihtiyaçlarına cevap veren bir müttefiki olmasına yol açmıştır.

Dolayısıyla AK Parti dönemi modernleşme anlamında “Avrupahılaşma” süreci olarak görülmüştür. Bu bağlamda AB ile tam üyelik müzakereleri çerçevesinde yapılan demokratik reformlar ön plana çıkmıştır. Bu dönemde daha çok siyasi kadrolar ön plana çıkmış ve bürokratik elitlerin etkisi oldukça azaltılmıştır. Bürokratik elitlerin varlıklarını sürdürdükleri yerler üst kurullar olarak nitelendirilen kurumlarla sınırlı kalmıştır. Zaten bu kurumların başına siyasi iktidar tarafından yöneticiler atanarak denetim altında tutulmaları sağlanmıştır.

SONUÇ

Osmanlı-Türk bürokratik devlet geleneğinin bir ürünü olan bürokratik elitler, Türk modernleşme sürecinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Osmanlı döneminde başlangıçta padişaha bağlı görevliler olarak hizmet sunan bürokratik elitler, Tanzimat'la birlikte devleti ve toplumu modernleştirme görevini üstlenmişlerdir. Devletin çöküşünü “Batılılaşma” ile önleyebileceklerini düşünmüşler ve bunun için Batı'lı reformlar yapmaya başlamışlardır. Ancak yapılan reformlar “halk için halka rağmen” anlayışıyla yapıldığından toplumsal bir tabana dayanmamıştır ve reformların etkisi sınırlı kalmıştır. Benzer durum Jön Türkler ve İttihat ve Terakki dönemlerinde de devam etmiştir. Tepeden inme anlayışıyla gerçekleştirilen reformlar halk nazarında karşılık bulmamış ve

bürokratik elitlerin bu modernleşme anlayışı cumhuriyete miras olarak kalmıştır.

Cumhuriyet, birçok alanda olduğu gibi Osmanlı'nın bürokrasisini de miras olarak almıştır. Bu dönemde modernleşme anlayışı Osmanlı'dan farklı olarak modernleşmenin özüne inen bir anlayışla uygulanmak istenmiştir. Ancak modernleşmenin aktörü konusunda bir değişiklik yaşanmamıştır. Tıpkı Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet'te de bürokratik elitler devleti ve toplumu modernleştirme görevini üstlenmişlerdir. Bürokratik elitler halkın yeterince aydınlanmadığını düşündükleri için onlar adına karar almaya ve uygulamaya başlamışlardır. Kendilerini modern Türkiye'nin entelektüel kurucuları olarak gören bürokratik elitler tek parti döneminde altın yıllarını yaşamışlardır.

Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte bürokratik elitlerin gücü kırılmış ve bu dönemdeki amaçları daha önceden yapmış oldukları reformların korunması olmuştur. Ancak bürokratik elitler ülkenin modernleşmesi anlamında DP iktidarı döneminde ast rolü oynamaya razı olmamışlar ve yapılan askeri darbe ile eski konumlarına kavuşmuşlardır. Ancak 1970'ler koalisyon hükümetleri ile birlikte bürokratik elitler için sonun başlangıcı olmuştur. Gittikçe güç kaybeden bürokratik elitler 1980 sonrasındaki politikalarla birlikte ikinci plana gerilemiş ve alınan kararların uygulayıcısı konumuna getirilmiştir. 2000'li yıllardan itibaren ise üst kurullar bürokrasisi ile etkinlik kazanmış olsalar da başlarındaki yöneticilerin atanmış olması denetim altında olmalarına neden olmuştur.

Genel olarak bakıldığında Türk modernleşmesi iç dinamiklerin yetersizliği ve tabandan gelen bir talep olmadığı için hep bir elit grup öncülüğünde tepeden inme anlayışla gerçekleştirilmiştir. Bu ise Batı dışı modernleşme anlayışına iyi bir örnek oluşturmaktadır. Türk modernleşmesi belirli bir olgunluğa ulaşmış olsa da geç modernliğin bir sonucu olarak halen belirli birtakım sorunları yaşamaktadır. Bu sorunların çözümü için modernleşmenin bir elit gurubu öncülüğünde tepeden inme anlayışla gerçekleştirilemeyeceğinin farkına varılması gerekmektedir. Başka bir deyişle aktörleri birey ve toplum olan bir modernleşme anlayışına sahip olmak gerekmektedir. Aksi halde modernliğe götürecek evreler yaşanmadan modernliği yasalar yoluyla yerleştirmeye

çalışmak modernliğin sadece yüzeysel olarak yaşanmasına yol açacak ve geleneksel yapı kendisini devam ettirecektir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (1995). Modern Türkiye'nin oluşumu. Çev. Yavuz Alogdan. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Aksakal, H. (2010). "Türk Modernleşmesinin Ambivalent Doğası: Modernleşme, Milliyetçilik, Medeniyet İlişkisi Üzerinden Türkiye'yi Okumak". *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2(1), 245-265.
- Arslan, A. (2003). "Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 115-135.
- Aslan, S. ve Alkış, M. (2015). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci: Laikleşme Ve Ulusal Kimlik İnşası". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 18-33.
- Ateş, H. (2004). Modernlik ile postmodernlik arasında kamu yönetimi. G. Erdumlu (Ed). "Modernlik ve modernleşme sürecinde Türkiye". (ss. 62-84). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Belet, M. S. (2008). Türk kamu yönetiminde siyaset ve bürokrasi ilişkisi: üst kurullar bürokrasisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Berkes, N. (2012). Türkiye'de çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bozoklar, K. (2005). "Kemalizm ve Türk Aydını". *Sanat ve Hayat Dergisi*, (15), 19-33.
- Cansever, N ve Kiriş, H. M. (2015). "Türkiye'de Ordu-Siyaset İlişkileri Çerçevesinde AK Parti-TSK Etkileşimine Bakış". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 361-384.
- Durgun, Ş. (2003). Türk kamu yönetiminde bürokratik siyaset. B. Aykaç, Ş. Durgun ve H. Yayman (Ed). "Türkiye'de kamu yönetimi". (ss. 227-248). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Durgun, Ş. (2005). Türkiye'de devletçi gelenek ve müzik. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Ertuğrul, N. İ. (2008). Cumhuriyet tarihi el kitabı. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2011). Kamu yönetimi, Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Fidan, S., Şahin, K. ve Çelik, F. (2011). "Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi. Osmanlı Modernleşmesinde Bürokrasinin Etkinliği ve Önemi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), 113-128.
- Findley, C. V. (1996). Kalemîyeden mülkiyeye: Osmanlı memurlarının toplumsal tarihi. İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Giddens, A. (2004). Modernliğin sonuçları. Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gözübüyük, A. Ş. (2010). Anayasa hukuku. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Heper, M. (1974). Bürokratik yönetim geleneği. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Heper, M. (2006). Türkiye'de devlet geleneği. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kadıoğlu, A. (1999). Cumhuriyet iradesi demokrasi muhakemesi. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kahriman, A. (2009). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e seçkinler yapısı ve seçkin dönüştürme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Kalağan, G. (2010). Türkiye'de 1980 sonrası bürokratik dönüştürme, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Karpat, K. (2007). Türkiye'de siyasal sistemin evrimi. Ankara: İmge Kitapevi.

- Kılıçbay, M. A. (1999). "Türk Modernleş(eme)mesi Türk Post-Modernleşmesi". Doğu Batı Dergisi, 2(8), 85-88.
- Kongar, E. (2000). Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Lewis, B. (1996). Modern Türkiye'nin doğuşu. Çev. Metin Kıratlı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mardin, Ş. (2018). Türk modernleşmesi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, N. K. (2017). Bürokrasi-siyaset ilişkileri ve Türkiye. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Pareto, V. (2005). Seçkinlerin yükselişi ve düşüşü-kurumsal bir sosyoloji uygulaması. Çev. Merve Zeynep Doğan. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Peker, K., Yörükoğlu, F. ve Eryiğit, B. H. (2014). "Türk Demokrasinin İnşasında Bürokrasinin Rolü". Yönetim Bilimleri Dergisi, 12(23), 165-188.
- Pustu, Y. (2007). "Osmanlı-Türk Devlet Geleneğinde Modernleştirici Unsur Olarak Bürokratik Elitler". Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), 197-214.
- Söğütü, İ. (2010). "Cumhuriyet Türkiye'sinde Modernleşme ve Bürokratik Vesayet". Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19), 49-68.
- Şavkılı, C. ve Aydın, T. (2013). "Atatürk Döneminde Bürokrasinin Yeniden Yapılandırılması". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, (87), 67-90.
- Tazegül, M. (2005). Modernleşme sürecinde Türkiye. İstanbul: Babil Yayınları.
- Turan, İ. (2003). Türk bürokrasisinde süreklilik ve değişim, Kemalist dönem ve sonrası. B. Aykaç, Ş. Durgun ve H. Yayman (Ed). "Türkiye'de kamu yönetimi." (ss. 227-248). Ankara: Nobel Yayıncılık.